

אנחנו. (153)

כמאן, היכן מצינו דין זה?

כי האי תנא, הוא תנא דברייתא שאמר מ-ב
 "משרבו עוברי עבירה התחילו
 לאסור[להזיע]", הרי שקרא לרוחצים בשבת
 בחמין שהוחמו מערב שבת — "עוברי

אמר רבא: האי מאן דעבר אדרבנן, על
 גזירת חכמים, שרי למיקרי ליה, מותר
 לקוראו עבריינא. (154)

ב. הב"י הביא בשם הגהות מרדכי שטוב
 להימנע מלרחוץ בחמי טבריה כיון שלא התירום
 אלא מפני שראו שאין הדבר עומד. וכתב על זה
 ואין טעם לדבר, דכיון שעיקר האיסור הוא
 מגזירה אם בטלה הגזירה לא שייך להחמיר בזה.
 ג. הטור הביא מספר המצוות שההיתר
 בחמי טבריה הוא רק בקרקע ולא בכלי, וביאר
 הב"ח שראיתו היא מכך שהברייתא דלעיל
 דיברה על מרחץ שפקקו נקביו ומשמע ברש"י
 שהוא מחובר לקרקע, ועל זה הובאה הברייתא
 עם הגזירות שאסרו זיעה והתירו חמי טבריה,
 ומסתמא מדובר באותו ענין — במחובר לקרקע,
 אבל בכלי אסור אפילו בחמי טבריה. וראה מקור
 נוסף בביאור הגר"א. וכן פסק השו"ע [שכו
 א].

154. כתב המאירי: "אף בעבירה של דברי
 סופרים מותר לקרותו עבריינן ולספר בגנותו,
 שאלמלא דברי סופרים אף דברי תורה אין
 מתקיימים והנוגע בהם כנוגע בבכת עינה של
 תורה".

והחפץ חיים כתב [הל' לה"ד ב, ובאמ"ח
 ז] שרבה לשיטתו ביבמות [כ א] "כל שאינו
 מקיים דברי החכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע
 נמי מיקרי". והוסיף, שלדינא מותר לקרותו
 עבריינא רק כשעבר בפירסום כמו במרחץ
 שהרבה אנשים יודעים מזה או שעבר כמה
 פעמים דבשביל זה מצוה לגנותו, אבל אם עבר
 שלא בפירסום או פעם אחת אסור לספר, וע"ש
 שהוכיח דבריו. ואפשר לומר עוד, שההיתר
 לקוראו עבריינא הוא רק כשעובר על גזירה

אמרינן התירו להם את הצונן. ובתרומת הדשן
 [רנה] כתב שהמרדכי אסר בכלי אבל בקרקע
 מותר, ויתכן שמקורו הוא מכך שהברייתא
 דיברה דווקא בקרקע וכמו שכתב הב"ח [ראה
 הערה הבאה אות ג] ובקרקע התירו אבל בכלי
 לא מצינו שהתירו.

להלכה פסק המחבר שמותר לרחוץ בחמי
 טבריה וכל שכן בצוננים. ובמגן אברהם הביא
 מדברי המהרי"ל [קנ] שכתב, מנהג פשוט שלא
 לרחוץ בנהרות אפילו צוננים מכמה טעמים כמו
 סחיטה ומעביר מים שעליו, ולכן אפילו נשים
 נוהגות שלא לטבול שלא בזמנן בשבת. ולענין
 טבילה לקריו ולתוספת קדושה ראה במשנה
 ברורה [כד] ובבה"ל ד"ה אדם. ולענין רחיצה
 בצוננים עיין באגרו"מ [ח"ד סימן עה].

153. א. הרי"ף [סב ב] והרמב"ם [כב ב] נקטו
 כי אף שהותרה רחיצה בחמי טבריה, מכל מקום
 אסור להזיע בהם, דאתי לאיחלופי בחמי האור.
 ותמהו המאירי [בסוגיין] והר"ן והרשב"א
 [להלן קמז] שהרי הגזירה על הזיעה היא שמא
 ירחצו בחמין, ואם מותר לרחוץ בחמי טבריה
 כיצד יתכן לאסור זיעה. אך הערוך השולחן
 [שכו ד] ציין שכבר מצינו להחמיר בתולדות
 חמה יותר מהחמה עצמה, כי תולדותיה אתי
 למיחלף בתולדות האור. ובפני יהושע הוכיח
 מסוגיית הגמרא להלן [עמוד ב] שגזירה זו
 נתקנה מאוחר יותר משאר הגזירות.

והבית יוסף הביא בשם הר"ן בתשובה [ד],
 דאף שרוב הראשונים אסרו את הזיעה יש להקל
 ע"ש. וכן מסיק המ"ב [שכו יא] לדינא.

עבירה", למרות שרחיצה זו אסורה רק מגזירת חכמים.

ומבאר הגמרא את סיום הברייתא: **אמבטיאות של כרכים מטייל בהן ואינו חושש שמא יאמרו שנכנס בהם כדי להזיע.**

אמר רבא: דוקא אמבטיאות של כרכין התיירו ללכת בהם למרות שהוא מזיע מפני שלא נכנס לשם כך, אבל באמבטיאות **דכפריב, לא התיירו חכמים להלך בהם.**

מאי טעמא, כיון דזוטרין, שהם קטנים,

נפיש הבלייהו יש בהם חום רב, והרי הוא נכנס לכתחילה להזיע, והרי זה בכלל הגזירה שאסרו את הזיעה. (155)

תנו רבנן: מתחמם אדם את גופו כנגד המדורה בשבת, ויוצא ומשתטף בצונן, למרות שגופו חם, ואין חשש שהוא מתחמם את המים הבאים עליו ומתבשלים. (156)

ובלבד שלא ישתטף בצונן תחילה, ובעוד שגופו לח, ישב ויתחמם כנגד המדורה, מפני שמפשיר מחמם מים שעליו, ונראה כאילו רחץ בחמין. (157)

דרבנן שנאמרה כדי שלא יעברו על דאורייתא, כמו כאן שאסרו את הרחיצה כדי שלא יחממו בשבת, אבל על גזירה דרבנן בעלמא אפשר שאין לקוראו עבריינא.

155. כתב המאירי: הואיל והם צרים הבל שבהם גדול וזיעה שבהם מצויה. וכן כתב הריטב"א דלא סגיא שלא יזיע הוה ליה כנכנס להזיע שהוא אסור לאחר גזירה.

156. כך מבואר במאירי, דקא משמע לן שאף על פי שגופו חם, מותר להשתטף בצונן ואינו מחמם את המים עם גופו.

וראה לעיל לט ב שהבאנו מדברי בעל המאור ורבינו תם שרבי מאיר אוסר להשתטף בצונן מפני שדרכן היה להשתטף לאחר שהזיעו והמים הצוננים מתבשלים עליהם. ולכאורה יקשה על דבריהם מהברייתא כאן שהתירה להשתטף בצונן לאחר שעמד כנגד המדורה. ובפרט שרב חסדא שם אמר מחלוקת בקרקע אבל בכלי אסור, ולדבריהם בצונן לאחר שהזיע אסור לכולי עלמא.

ובאמת בעל המאור כתב שהתנא דברייתא כאן הוא כרבי שמעון [או כרבי יהודה שהכריע בצונן כר"ש] ודלא כרבי מאיר, ולפי דבריו רבי

מאיר סבר שבין אם קדם ונשתטף ואחר כך עמד ליד המדורה ובין עמד ליד המדורה ואחר כך נשתטף אסור מטעם הפשר, ורבי שמעון סבר שרק אם קדם שטיפתו לחמימותו יש להחמיר, אבל אם נתחמם ואחר נשתטף מותר. [ולכאורה ברייתא זו היא דלא כרב חסדא דאסר בכלי לכולי עלמא]

ובתוס' הרא"ש מיישב את הברייתא גם אליבא דרבי מאיר, שכן יש חילוק בין הזיע סתם לבין נתחמם ליד המדורה, כי אם הזיע מעצמו אזי הוא חם ביותר ומחמם המים שעליו ואסור לו להשתטף אחר כך בצונן, אבל מתחמם ליד המדורה אינו חם כל כך ויכול להשתטף בצונן.

וראה ברמב"ן במלחמות שכתב על דברי בעל המאור שהטעתו הא דתניא בסיפא אבל לא ישתטף ואחר כך יעמוד ליד המדורה מפני שהוא כמפשיר מים שעליו, ומשמע שהפשר אסור. ולפיכך הקיש מהברייתא לדברי רבי מאיר שכל הפשר אסור. אבל באמת הטעם אינו מחמת הפשר שכן מותר להפשיר מים ליד המדורה אלא האיסור הוא מטעם רחיצה [וראה הערה הבאה שנחלקו בזה הראשונים].

157. בגמרא להלן מבואר שמותר להפשיר [לחמם מעט] קיתון של מים קרים ליד המדורה,

תנו רבנן: מיהם אדם אלונטיית [מגבת],

כאשר הוא חש במעיו, ומניחה על בני מעים

כל שאין היד סולדת בהן. ותמהו הראשונים מדוע אם כן אסור להפשיר מים שעליו? א. התוס' כתבו "דדומה כרוחץ במים חמין, ויבא להחם חמין לרוחץ גופו". ומבארים הב"י והגר"א [שכו] שכונת התוס' שדומה לחמין שהוחמו בשבת. וכן כתב תוס' הרא"ש "שנראה כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת, ואתי לחמם בשבת". ולכאורה צריך ביאור מדוע הוצרכו לסיים ויבא להחם וכו', הרי בלאו הכי מעשה שבת אסור. וצריך לומר, שדבר הדומה למעשה שבת אינו אסור, מפני שמעשה שבת עצמו הוא רק דרבנן, ולכן גזרו רק מפני החשש שמא פעם אחרת יחמם בשבת. ולפי זה אסור לרוחץ בהם אפילו אצבע קטנה כחמין שהוחמו בשבת.

ב. הרמב"ם [כב ג] כתב: "אינו משתטף כל גופו בצונן ומתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין". וממה שכתב שהוא כרוחץ "כל גופו" משמע שהאיסור הוא מפני שדומה לחמין שהוחמו מערב שבת שאסורים ברחיצת כל גופו ומותרים ברחיצת פניו ידיו ורגליו, ולפי זה מותר לקרב את ידיו פניו ורגליו עם מים לאש [שאיין יד סולדת בו]. ודלא כהרא"ש להלן. וכן ביאר הגר"א. וכתב השער הציון [שכו ח] שלדברי הגר"א בדעת הרמב"ם מותר להפשיר מים בשבת ולרוחץ פניו ידיו ורגליו.

המגן אברהם מפרש שלדעת הרמב"ם הפשרת מים באופן שנשטטף ועמד מול המדורה אינה רחיצה גמורה, והוא רק נראה כרוחץ בשבת, ולכן אם מפשיר את כל גופו ברחיצה כזו אסור, ואם מפשיר רק מים שעל ידיו מותר. ולפי זה כתב השער הציון [שם], שאסור להפשיר מים כדי לרוחץ ממש את פניו ידיו ורגליו, כי אפשר שהרמב"ם מודה להראשונים שנקטו שהמפשיר

דומה לחמים שהוחמו בשבת. ג. הרמב"ן במלחמות הרשב"א והשיטה להר"ן כתבו שנראה כרוחץ במים פושרים ואסורים משום גזירת מרחצאות. ולדבריהם האיסור אינו כמים שנתחממו בשבת אלא כערב שבת, ומותרים ברחיצת פניו ידיו ורגליו. ובמגיד משנה כתב שזוהי גם דעת הרמב"ם.

ד. הראשונים ציינו לדברי הירושלמי שאסור להתחמם כנגד המדורה במקום שהיד סולדת בו. ולפי זה הסוגיה להלן מדברת במתחמם במקום שאין היד סולדת בו, וכאן מדובר שמקום עמידתו הוא מקום שהיד סולדת בו. וראה בסמוך שכך היא דעת רוב הראשונים, אבל רש"י והרמב"ם נקטו שמותר להתחמם אפילו במקום שהיד סולדת בו ובלבד שלא ישאר שם עד שתהא היד סולדת במים.

ה. הרא"ש כתב: "לכך צריך אדם להיזהר אחר שנטל ידיו שלא יחמם אותם נגד המדורה עד שנגבם תחילה". ובביאור דבריו כתב הב"י שנראה כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת ולכן אסור אפילו להפשיר את המים שעל ידיו, וכדברי התוס'. וכן הסיק המג"א [ו].

ועוד כתב הב"י שאפשר לפרש בדברי הרא"ש שאסור לחמם ידיו במקום שיכול להגיע ליד סולדת בו, וכהירושלמי. ולפי זה במקום שאינו יכול להגיע ליד סולדת מותר. ותמה המחצית השקל [בביאור המג"א ה], דבשולחן ערוך מבואר שהרמב"ם חולק על הרא"ש ומתיר לקרב ידיו לאש, ואם הרא"ש מדבר ביד סולדת כיצד יתכן שהרמב"ם חולק. אמנם הריטב"א הביא בשם ר"י שאסור לקרב ידיו למדורה שמא יתקרב למקום שהיד סולדת בו, והוציא דבריו מהירושלמי הנ"ל, ויתכן שזו כונת הרא"ש, והרמב"ם חולק וסובר שלא חששו שמא יתקרב לאש.

בשבת, שזו היא רפואתו. (158)

ובלבד שלא יביא קומקומום של מים המין, ויניחנו על בני מעים בשבת, כי חששו חכמים שמא ישפך מהקומקום מים חמים על גופו ונמצא רוחץ בחמין בשבת. (159)

ודבר זה — להניח קומקום עם מים חמים על בני מעים, אפילו בחול אסור, מפני

הפכנה, שמא ישפכו המים על גופו ויכווה.

(160)

תנו רבנן: מביא אדם קיתון של מים צוננים, ומניחו כנגד המדררה בשבת, אבל לא יניחנו שם בשביל [עד] שיחמו (161) כדי שתהיה היד סולדת בהם, אלא רק בשביל עד שתפוג

והריטב"א הביא בשם ר"י שתמה על רש"י וכי גזרו אטו שמא ירוחץ בשבת הרי זו גזירה לגזירה.

והתוס' פירשו שמא יפלו המים על האלונטית ויבא לידי סחיטה. ולפי זה ללא אלונטית מותר. ועוד פירשו התוס' שאסור להניח הקומקום עליו מפני שזה רפואה וגזרו אטו שחיקת סממנים. וכתב הקרבן נתנאל [ז] דלשיטת התוס' אסור להניח גם כשהמים בתוך כלי סגור, אבל לרש"י ולפירוש ראשון בתוס' מותר. והביאו המשנ"ב [שכו יט] וסיים דלצורך גדול יש להקל.

160. האגלי טל [טוחן נו] דן מדוע הגמרא לא הביאה שאסור להניח על בני מעים כלי שהיו בו רותחין ועדיין הוא מעלה הבל, משום רפואה דגזרו על שחיקת סממנים, ודבר זה בחול מותר כי אין שם מים רותחים. והוכיח מזה שמותר לעשות כן בשבת ע"ש.

161. רש"י מפרש "לא שיניחם שם עד שיחמו", ודייקו הראשונים מדבריו שאין קפידא בכך שמניח במקום שהיד סולדת בו, ובלבד שהחמין עצמן לא יתחממו כל כך עד שתהא היד סולדת בהם. וכן כתב המגיד משנה בדעת הרמב"ם [כב ד].

והרמב"ן חידש יותר שמותר להניח על גבי האש עצמה להפיג צינתן ובלבד שלא ישאירם על האש עד שיתחממו. וראה במאירי שסייג

158. בתוס' מבואר שהחידוש בזה הוא הוא דאף שעושה כן לרפואה לא גזרו אטו שחיקת סממנים מפני שאינו נראה כל כך רפואה. וכתב המשנה ברורה [שכו כ ובכה"ל מותר] דהוא הדין להחם כלי מותר שאינו נראה רפואה, ולא דמי לכלי עם מים.

159. רש"י: "שמא ישפכו עליו ונמצא רוחץ בשבת בחמין". ודייק הבית יוסף מדבריו שאסור לרוחץ אפילו מקצת גופו בחמין למרות שהוחמו מערב שבת. ובסוף דבריו רצה לומר, שאולי כוונת רש"י שישפכו על רוב גופו. וראה בדבריו בהמשך הסימן שחזר בו ודייק מרש"י כדעת הרא"ש שאסור לקרב ידיו רטובות למדררה, ולכאורה הראיה היא ממה שאסור לרוחץ מקצת גופו שמא יבא להחם בשבת, הכי נמי לא יקרב ידיו לאש אף שזה מקצת גופו שמא יחמם בשבת.

אבל המגן אברהם [ז] מפרש ברש"י שהאיסור הוא משום שהוחמו קצת בשבת על ידי הפשרה, ואף על פי שמותר להפשיר מים בשבת לשם שתיה, אסור לרוחץ בהם אפילו אבר אחד, משום שהוחמו בשבת. וכדעת הרא"ש שאסור להחם את ידיו כשהם לחות כנגד המדררה. ולדבריו הסוגיה היא המשך לסוגיה שלפניה העוסקת בדין הפשרה ואין מדובר בחמין אלא אפילו בפושרים. וכן כתבו המחצית השקל והפרי מגדים. וראה בכיפור הלכה [ד"ה שפעמים].

צינתן, ומיד לכשיפשירו יטול את המים
מכנגד המדורה. (162)

רבי יהודה אומר: מביאה אשה פך של שמן

ומניחתו כנגד המדורה בשבת, אבל לא
תניחנו בשביל [עד] שיבשל השמן, שכן גם
בשמן יש איסור בישול בשבת, אלא בשביל
שיפשר, ומיד לכשיפשיר תקחנו משם. (163)

דבריו דווקא בגרופה וקטומה התיירו.
והקשה הרא"ש [סימן י ובתוספותיו] כיצד
יתכן שאסור להחזיר על גבי כירה שאינה גרופה
תבשיל שנתבשל כל צרכו מפני שהוא מיחזי
כמבשל, ומאיך מותר להפשיר מים במקום
שהיד סולדת בו, ומדוע אינו נידון כמיחזי
כמבשל, ותיריך כיון שיש הפסק בין המדורה
לקיתון מותר להפשיר שם.

ובתוס' ישנים [לח ב] תירצו שמותר להניח
רק במקום שאין היד סולדת בו.

וכן הביא הרא"ש מדברי הירושלמי שההיתר
לסמוך למדורה הוא במקום רחוק שאפילו אם
יעמדו שם המים כל היום כולו לא יתבשלו, אלא
רק תפוג צינתן. אבל אסור להניח במקום שהיד
סולדת בו ולסלק החמין מיד לכשתפוג צינתן,
וכן נקטו הרשב"א והר"ן.

וכך היא גם דעת התוס' [מח א ד"ה מאי
שנא] אלא שכתבו שלשון הגמרא דחוק קצת,
דלפי זה נמצא ש"לא בשביל שיחמו" היינו
שהמקום לא יוחם ואילו מהברייתא משמע
שהמים לא יחומו אבל על המקום אין קפידא.

ובתוס' שם נתנו טעם לאסור להניח במקום
שהיד סולדת בו, שמא ישכח וישאיר את
התבשיל במקומו ויתבשל. ותמה האגלי טל
[אופה מה] הא כיון שלא נתכוין לכך בשעת
הנחתו אם כן אינו מלאכת מחשבת ואינו עובר
באיסור דאורייתא ועוד שהוא דבר שאינו מתכוין
ומותר. ותיריך, כיון שבאמת הוא רוצה בחימומו
ורק מחמת איסור שבת הוא מוכרח לסלקו נמצא
שזו מלאכת מחשבת.

להלכה העתיק הטור [שיח] את דעת אביו
הרא"ש שאסור להניח על מקום שהיד סולדת

בו, וכן פסק השו"ע [שם יד]. והחיי אדם [כ יג
ובזכרו תורת משה כד ב] כתב שבמקום צורך
גדול יש להקל. ולא הובאו דבריו במשנ"ב.
וראה בהערה להלן שהבאנו מדברי ספר
התרומה [רלב] דאף לאוסרין להפשיר במקום
שהיד סולדת בו, מותר להפיג צינה במקום שהיד
סולדת בו.

162. בפשטות הביאור ב"להפיג צינתן" היינו
שלא יהיה צונן לגמרי, אבל לא שיתחמם קצת.
אמנם מדברי רש"י [ד"ה לאיסורא] נראה שהפגת
צינה היא כמו הפשר שמן בסמוך, והיינו עד יד
סולדת בו. ובמאירי כתב תפוג צינתן הוא סמוך
לפושר. וראה הערה הבאה.

163. הריטב"א עמד על חילוקי הלשון בין מים
לשמן. במים נאמר שמותר להניח בצד המדורה
לא כדי "שיוחמו" אלא כדי "שתפוג צינתן",
ובשמן נאמר לא כדי "שיתבשלו" אלא כדי
"שיפשרו".

וביאר בשם רבי ירמיה ורבי ידידיה, דבמים
שייך חימום ולא בישול וכלפי חימום נכון לומר
להפיג הצינה, ואילו שמן שייך בו בישול ולפיכך
נאמר גם הפשרה. ומבואר מדבריו שלהפיג צינה
ולהפשיר הם היינו הך, פחות מיד סולדת. וכן
מוכח מדברי רש"י [ד"ה לאיסורא] שנקט לשון
הפשר לגבי מים, וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א.
אבל הפני יהושע נקט שיש חילוק בין מים
לשמן, כי במים לא ניכר הבדל בין הפשר
לבישול, ואם יפשירים עד מעט פחות ממאכל בן
דרוסאי הוא מיחזי כמבשל, וכן לא התיירו במים
אלא להפיג הצינה, מה שאין כן שמן שניכר בו

רבי נחמן בר יצחק אמר: תנא קמא סובר כי שמן חלוק ממים, לאיסורא.

ומבאר הגמרא את מחלוקת התנאים אליבא דרבה ורב יוסף:

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו דתנא קמא סובר בשמן להתירא, ועל כן להניח שמן סמוך לאש אף על פי שהיד סולדת בו, מותר, הם מפרשים את מחלוקת התנאים באופן זה:

קסבר תנא קמא כי שמן אין בו משום איסור בשול בשבת. (164)

רבי שמעון בן גמליאל אומר, אסור להניח שמן כנגד המדורה בשביל שיפשר, מפני שהפשוט זהו בישולו, אבל מותר לחמם שמן בשינוי כלאחר יד. ועל כן אישה סבה ידה שמן ומחממתה כנגד המדורה, וסבה לבנה קטן ואינה חוששת, משום בישול.

איבעיא להו, שמן — מה הוא, מה דינו, האם מותר להפשירו סמוך לאש, לתנא קמא.

ונחלקו האמוראים בדעת תנא קמא:

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו: תנא קמא חולק, וסובר כי שמן חלוק ממים, להתירא.

אינו יכול להתבשל מהמדורה מותר להניחו שם, ולא אסרו אלא דבר שאינו מבושל שהוא יכול להתבשל מהמדורה. אך ישנם דברים שאסורים מדין "מיחזי כמבשל" כמו להחזיר על האש עצמה דבר מבושל, או להניח לכתחילה על כירה אפילו גרופה אסור.

וכן כתב הר"ן, אלא שהוסיף שמותר לתת דבר מבושל כל צרכו אפילו על אש גרופה וקטומה [למרות שלהחזיר אסור]. ועיין אגלי טל [אופה מח ב] שביאר שהר"ן לשיטתו [לעיל לח ב] שאיסור החזרה הוא רק כשנטל בערב שבת ומחזיר בשבת, אבל אם נטל בשבת מותר להחזיר.

ב. התוס' ישנים [לח ב] דנו מדוע אסור להחזיר מאכל מבושל כל צרכו על כירה שאינה גרופה ואילו שמן למאן דאמר אין בו משום בשול מותר להניחו ליד המדורה, ותירצו, דבשמן לא שייך בישול אבל במאכל המבושל כל צרכו שייך. ומבואר בדבריהם שלא הותר להניח ליד המדורה אלא רק שמן, אבל שאר מאכלים שייך בהם בישול אחר בישול למרות שהם יבשים ומבושלים כל צרכם. וראה באגלי טל [מח ז] שדן בשיטתם.

החילוק בין הפשר לבישול מותר להפשירו. ועיין באבן האזל [כב ג].

ובספר התרומה [רלב] משמע שמים מותר להפיג צינתן אפילו במקום שהיד סולדת בו, אבל להפשיר מותר רק במקום שאין היד סולדת בו, ולכן נאמר במים שמותר רק להפיג צינתן, והיינו במקום שהיד סולדת בו. ולפי זה צריך לומר, ששמן לרבי יהודה מותר להפשיר אפילו במקום שהיד סולדת בו.

164. מבואר שדבר שאין בו משום בישול מותר להניחו סמוך למדורה למרות שהוא מתחמם עד שהיד סולדת בו.

ומכאן הוציאו הראשונים [הרשב"א, הריטב"א, המ"מ שבת ט ג, ועיין ביאור הגר"א שיח טו] שמותר להניח דבר המבושל כל צרכו סמוך לאש מפני שכבר נתבשל ולא שייך בו עוד בישול. ומצינו בזה כמה דיעות.

א. הרשב"א נקט שאפשר להניח סמוך למדורה במקום שהיד סולדת דבר מבושל כל צרכו אפילו אם הוא לח וצונן, ואפילו הוא מבושל רק כמאכל בן דרוסאי [לט א ד"ה גמרא], וכן דבר יבש שאינו מבושל כל צרכו אם

ואתא רבי יהודה למימר: שמן יש בו משום בשול, ולכן אסור לתת שמן סמוך לאש עד שתהיה היד סולדת בו, אבל מותר להניחו סמוך לאש עד שיפשר, שכן אינו מתבשל אלא לאחר שהיד סולדת בו, והפשרו לא זה הוא בשולו.

ואתא רבי שמעון בן גמליאל למימר: שמן יש בו משום בשול, כדברי רבי יהודה, ולכן אסור להניחו סמוך לאש עד שתהיה היד סולדת בו, ואפילו להפשירו מעט סמוך לאש אסור, שכן הפשרו זהו בשולו, אבל כלאחר יד על ידי שינוי מותר. (165)

ומבארת הגמרא את מחלוקת התנאים אליבא דרב נחמן בר יצחק:

רב נחמן בר יצחק אמר: לתנא קמא שמן חלוק ממים לאיסורא לחומרא, כי להניח שמן סמוך למדורה, אף על פי שאין היד סולדת בו, אסור.

וכך היא מחלוקת התנאים: קסבר תנא קמא שמן יש בו משום בשול, והפשרו זהו בשולו.

ואתא רבי יהודה למימר: הפשרו של שמן לא זהו בשולו, ולכן מותר להניח שמן כדי שיפשר סמוך למדורה כל זמן שאין היד סולדת בו, אבל אם היד סולדת בו אסור כי יש בישול בשמן.

ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר, שמן יש בו משום בשול והפשרו זהו בשולו,

בין מצטמק ויפה לו למצטמק ורע לו, שהרי למעשה הדבר מתבשל כמו חימום ברזל באש שאסור מדין בישול. וכתב הט"ז [ד] כיון שהוא רוצה רק להפיג צינתו ולא יתבשל שכן הצימוק רע לו אם כן אינו מלאכת מחשבת ופטור.

ו. להלכה פסק השולחן ערוך [שיח ד] שדבר לח המבושל כל צרכו ונצטנן יש בו משום בישול ואסור להניחו סמוך למדורה, והרמ"א [שם טו] הביא את דעת הרשב"א שמוותר להניח לח מבושל אפילו צונן ליד המדורה, וסיים "ונהגו להקל בזה אם לא נצטנן". ובמחצית השקל [לט] הביא מהמג"א [רנג מו] שאם נצטנן לגמרי אסור משום שהוא כנותן לכתחילה בשבת, ולפי זה אפילו יבש צונן אסור להניח סמוך למדורה במקום שהיד סולדת.

165. צריך לבאר, אם אכן סבר רשב"ג שהפשרו של השמן זהו בישולו, כיצד הותר להפשירו כלאחר יד, הרי כל מלאכה דאורייתא אסור לעשותה מדרבנן כלאחר יד?

ג. דעת הרא"ש [יא ובקיצור פסקיו] שדבר יבש המבושל כל צרכו מותר להניח סמוך למדורה מפני שלא שייך בו עוד בישול [וכהרשב"א] אבל בדבר לח ישנם כמה חילוקי דינים. אם לא הגיע למאכל בן דרוסאי אזי יש בו בישול אחר בישול אפילו רותח, וממאכל בן דרוסאי ואילך, אם הוא רותח שוב אין בו משום בישול, אבל בצונן שייך בו בישול אחר בישול. ד. הטור [שיח] נקט שבדבר לח המבושל רק כמאכל בן דרוסאי, יש בו בשול אחר בישול אפילו אם הוא רותח. וראה בבה"ל ד"ה אפילו שהביא ראיות מהרבה ראשונים כדברי הטור שכל שהוא מבושל רק כמאכל בן דרוסאי [אפילו רותח] יש בו איסור בישול מדאורייתא והכריע כן להלכה. ועיין אגלי טל [אופה ז י] שהוכיח מרוב הפוסקים שממאכל בן דרוסאי אינו אלא מדרבנן.

ה. רבינו ירוחם כתב שדבר לח שנצטנן יש בו בישול אחר בישול רק אם הוא מצטמק ויפה לו. ותמה הב"ח דלגבי איסור בישול אין חילוק

ואסור אפילו להפשירו.

תמהה הגמרא: **רבן שמעון בן גמליאל היינו תנא קמא!**? שהרי גם תנא קמא סבר שיש בישול בשמן והפשרו זהו בישולו.

ומפרשין: **איכא בינייהו הפשרה הנעשית כלאחר יד בלאחר יד.** לתנא קמא כל הפשרה אסורה אפילו אם נעשית כלאחר יד. ולרשב"ג מותר.⁽¹⁶⁶⁾

ומסקינן: **אמר רב יהודה אמר שמואל: אחד שמן ואחד מים דינן שווה, אם יד סולדת בו אסור, אין יד סולדת בו מותר.** ⁽¹⁶⁷⁾

ומבארת הגמרא: **והיכי דמי יד סולדת בו?** כיצד משערין את מידת החום, הרי יש אנשים שידם סולדת בחום קל ויש שסולדים רק מחום מרובה?

אמר רבא: כל שכריכו של תינוק נכוית מהחום, זהו שיעור יד סולדת בו.

אמר רבי יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי (168) לבית המרחץ בחמי טבריה, ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי שהיא כלי ראשון (169), כדי להפשיר את השמן,⁽¹⁷⁰⁾ שיוכל לסוך בו קודם

של תינוק נכוית בהן".

ותמהו האחרונים בדבריו. א. מדוע לא הביא את מסקנת רב יהודה אמר שמואל שניהם שוים להיתר עד שהיד סולדת. ב. מדוע החידוש בכך שסך אדם ידו ומחמם כנגד המדורה, הרי אם יכול להניח פך שמן סמוך למדורה כל שכן שיכול לחמם בשינוי כלאחר יד.

ובאבן האזל נקט בדעת הרמב"ם שהפגת צונן אינה דומה להפשרה, כי מים מותר רק לצנן ולא להחם, אבל שמן מותר אפילו להפשיר עד פחות מיד סולדת. ודלא כרב יהודה אמר שמואל.

168. **בתוס'** ביבמות [ג א ד"ה דאמר רבא] כתבו שזהו רב יצחק בר אבדימי הקדמון שהיה תלמידו של רבי ורבו של רב, והיה עוד רבי יצחק בר אבדימי שהיה רבו של רבא.

169. רש"י פירש ד"ה בכלי שהאמבטי נידונית ככלי ראשון מפני שהמים מקלחין אליה מהמעין. והאחרונים הוכיחו מדבריו שהוא הדין במים המקלחים מכלי ראשון לכוס, הרי הכוס היא כלי ראשון.

170. יש לבאר כיצד סבר רבי יצחק שמותר

וכתב הפני יהושע שהפשרת השמן אינו בישול מן התורה, שכן השמן ראוי לאכילה לפני כן וההפשרה היא גמר מלאכתו, ואינו אסור אלא מדרבנן דמיחזי כמבשל.

166. יש לבאר במה נחלקו רבנן עם רבן שמעון בן גמליאל. ויתכן לומר בב' אופנים. א. תנא קמא סבר שהפשרו זהו בישולו מן התורה וכמו קוליים האיספנין לעיל לט א, ורשב"ג סבר שהוא מדרבנן וכביאורו של הפנ"י שדבר הראוי לאוכלו ללא בישול הפשרו אינו בישול מן התורה. ב. אפשר שלתנא קמא אסור להפשירו כלאחר יד משום דמיחזי כמבשל, ורשב"ג סבר שלא אסרו מיחזי כמבשל כשהוא לאחר יד.

167. נמצא שההלכה כחכמים לגבי מים, וכרבי יהודה לגבי שמן. ולשיטת רש"י שניהם מותרים להניחם סמוך למדורה במקום שהיד סולדת בו ובלבד שיסלקם לפני שיתחממו כל כך, ואילו להרשב"א מותר להניחם רק במקום שאין היד סולדת בו.

וכן פסק הרמב"ם [כב ד] "וכן מניח פך של שמן כנגד המדורה כדי שיפשר לא שיחם, וסך אדם ידו במים או בשמן ומחמם כנגד המדורה והוא שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא כריסו

הרחיצה. (171)

וזאמר לי רבי, טול מן המים בכלי שני, ותן את השמן לתוך כלי שני.

ומדייקת הגמרא ממעשה זה:

שמע מינה תלת — שלושה חידושי דינים:

א. שמע מינה — שמן, יש בו משום בשול, ולכן אסור לתיתו בכלי ראשון.

ב. ושמע מינה — שרק כלי ראשון מבשל, אבל כלי שני אינו מבשל. (172)

ג. ושמע מינה - הפשרו של שמן בכלי

כשיתנו בו מים או תבשיל יתחממו כשיעור שהיד סולדת בו ויתבשלו, אבל כלי שני אינו מבשל, מפני שגם אם יונחו בו מים ויגיעו ליד סולדת, לא יהיו חמין לאורך זמן כי דפנותיו קרות, ולכן אינם מתבשלים.

ומבאר המהר"ם קזיס, כי יד סולדת בו אינו גמר הבישול, אלא בשעה שהמים מגיעים ליד סולדת אזי במשך כמה זמן הם מתבשלים, אבל אם הם חמים כשיעור שהיד סולדת רק מעט זמן אינם מתבשלים.

ב. בסוגיית הגמרא להלן [מב ב] מבואר שישנם דברים שהם קלי הבישול ואסורים גם בכלי שני, וכתב המשנה ברורה [שיח מב] שמאחר ויש ספק מהם הדברים שהם קלי הבישול, לפיכך יש להחמיר בכל דבר שלא לתתו בכלי שני חוץ ממים ושמן שעליהם נאמר בהדיא שאינם מקלי הבישול.

ג. התוס' בדף לט א [ד"ה כל] כתבו שאסור לשרות אוכל בכלי שני משום דמיחזי כמבשל. והקשה המהרש"א כיצד התיר רבי כאן לשרות את השמן בכלי שני, ותירץ, דשאני הכא שהשמן נמצא בתוך הכלי, לכן אינו מיחזי כמבשל. ובמנחת אריאל כתב שיתכן ומותר להפשיר בכלי שני ולא נאמר דין מיחזי כמבשל רק במחמם ממש ולא במפשיר.

וראה בחידושי הגרע"א שתמה מה הראיה שכלי שני אינו מבשל, דלמא מבשל כדי קליפה ושאני הכא דמפסיק כלי והוא עומד במקום הקליפה.

להניח בתוך החמין, והרי הוא כמטמין סילון של צונן דאסרו חכמים לעיל משום הטמנה או משום שגזרו חמה אטו אור. וראה דף לט ב בהערה שהבאנו דעת הפני יהושע שהטמנה אינה אוסרת ברחיצה אלא רק בשתיה, ומכל מקום תמוה כיצד סבר שיותר להטמין לכתחילה. ובט"ז [שיח יט, רנח א] וכן כתב הראש יוסף. מבואר שמדובר בהטמנה במקצת שאינה הטמנה. והחזון איש [לז לב] נקט שהאמבטי היא כלי ואין איסור להטמין צונן בתוך כלי עם מים חמים. עיין שם. וראה עוד בהגהות הרא"מ הורוין.

171. רש"י פירש [בד"ה ובקשת] שסך קודם הרחיצה. ותמה הראש יוסף, כיצד הותר לו לטבול לאחר הסיכה במים, הרי הם כלי ראשון? ואין לומר שטבל בחמי טבריה ומותר לבשל שם, שהרי רבינא להלן סבר בהו"א שאסור. ובפשטות צריך לומר, שטבל במקום שאין היד סולדת בו, ואין בו דין כלי ראשון. והר"ן פירש, שסך לאחר הרחיצה וכדאיתא להלן [מא א], רחץ ולא סך דומה למים על גבי חבית. ופירשו התוס', שסך לאחר הרחיצה. וכן כתב הרמב"ם דעות [ד יז].

172. א. בתוספות מבואר שהחילוק בין כלי ראשון לכלי שני אינו מתבטא בכך שכלי ראשון חם יותר מכלי שני, אלא שכלי ראשון שבו נתחממו המים או התבשיל דפנותיו רותחות והוא משמר את חומו זמן רב יותר ולפיכך

ראשון הראוי לבישול, זהו בשולו. (173)

והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: (175)
בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה, חוץ
מבית המרחץ ובית הכסא, משום שנאמר
"והיה מחניף קדוש". [דברים כג טו, הובא
להלן קנד]. (176)

ודנה הגמרא: היכי עביד הכי כיצד הורה
רבי לתלמידו הוראה בבית המרחץ, (174)

שאינו מתבשל מפני שהמקום ההוא ראוי לבשל
שהיד סולדת בו. וכמבואר בדבריהם לעיל
שאסור להפשיר בכל מקום שהיד סולדת בו.
אכן לדבריהם צריך לבאר מדוע מותר ליטול
בכלי שני הלא היד סולדת בו כמו כלי ראשון
ואסור להפשיר בדבר שהיד סולדת בו.
וכתבו התוס' שכלי שני דפנותיו קרים והולך
ומתקרר, ולפיכך אף שהוא עצמו היד סולדת בו,
התירו להניח בתוכו שמן, מפני שבודאי לא
יתחמם השמן עד שתהיה היד סולדת בו.
ג. הרשב"א הקשה לדעת רש"י שהפשוט
זהו בישולו, נמצא שרבי חולק על רב יהודה
אמר שמואל שהשווה מים לשמן שמותר
להפשירם ומשמע שהפשירו אינו בישול, ומתוך
הר"ן דבאמבטי בלבד אמרינן הפשוט זהו
בישולו.

174. תמהו הראשונים וכי סברה הגמרא בהוה
אמינא שאסור לומר או להרהר בדבר תורה כדי
להפריש חבירו מאיסור? וכתב הרמב"ן שהיה
לו לומר איני רוצה בדבר זה.

175. הר"ח ציין שהקושיה אינה מדרבי יוחנן
שכן לא מקשינן מאמורא על תנא, אלא שקבלה
היתה בידו של רבי יוחנן שכן הוא הדין.

176. בפשוטו משמע שהקושיה היא כיצד הרהר
בדברי תורה במקום האסור בהרהור, ולא על כך
שהורה הוראה בפיו בבית המרחץ, שכן לא אמר
מפורשות שכלי ראשון אסור וכלי שני מותר. וכן
ביאר הריטב"א. ולפי זה מה שאמר "טול בכלי

173. א. גירסת רש"י — "שמע מינה הפשוט זהו
בישולו". ותמהו הראשונים אם ההפשוט הוא
הבישול כיצד הותר לעשותו בכלי שני, הרי גם
הוא מפשיר את המים. וכתב הריטב"א שרש"י
בא ליישב קושייתם, שכתב "הפשוט — במקום
הראוי לבישול", כלומר, באמת אין בישול גמור
בהפשוט, אבל הנחת השמן במקום שהוא יכול
לבא לידי בישול ולא רק ליד סולדת, היינו
בישולו, מה שאין כן כלי שני, הגם שהוא מביא
את השמן ליד סולדת, מכל מקום אינו יכול
לבשלו בישול גמור. וכן כתב המהר"ם.

אמנם, נתבאר לעיל כי לדעת רש"י מותר
להפשיר במקום שהיד סולדת בו ובלבד שיסלק
את התבשיל לפני שתהא היד סולדת בו, ולפי זה
צריך ביאור מדוע בכלי ראשון אסור להפשיר
ולהוציא את השמן לפני שתהיה היד סולדת בו,
וצריך לחלק בין מקום שהיד סולדת בו גרידא
שמותר להפשיר שם, לבין מקום שיכול לבא
לידי בישול שרש"י מודה שאסור להפשיר שם.
אך עדיין יקשה לשיטת הרמב"ן שמותר
להפשיר אפילו על האש עצמה, מדוע אסור
להפשיר את השמן בכלי ראשון.

והרשב"א נקט כי לדעת רש"י הפשוט הוא
בישול ממש, ומכל מקום בכלי שני מותר מפני
שמדובר בחמי טבריה שמן הדין מותר לבשל
בהם, לפיכך הקיל להפשיר בהם [למרות שזהו
בישול] בכלי שני. וכך ניתן ליישב גם את שיטת
הרמב"ן.

ב. הגאונים גרסו "שמע מינה הפשירו לאו
זהו בישולו", וכן הסכימו הר"ף והרשב"א.
ולפי שיטתם בכלי ראשון אסור להפשיר למרות

מותר להורות הוראה בבית המרחץ, כדי להפריש את האדם מאיסור, ועל כן הורה רבי לרבי יצחק שלא לטמון בכלי ראשון כדי שלא יבשל. (178)

ומביאה הגמרא ראייה שמותר להורות בבית המרחץ כדי לאפרושי מאיסורא:

תדע, דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה בת למידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ, ובקש להדיח לשטוף את הקרקע, ואמר לו רבי מאיר אין מדיחין, שמא יבא

וכי תימא שרבי בלשון חול אמר ליה לרבי יצחק בר אבדימי, ומותר להורות הוראה בלשון חול. (177)

עדיין קשה: **והאמר אביי: דברים של חול מותר לאומרן בבית המרחץ אפילו בלשון קודש, אבל דברים של קודש אסור לאומרן בבית המרחץ, ואפילו בלשון חול, ומבואר אם כן שאסור להורות אפילו בלשון של חול.**

ומתרת הגמרא: אפרושי מאיסורא שאני,

אמנם החזון איש [כט ח] חילק בין שני סוגי הרהור, יש הרהור דברים שחושב את התיבות כמו מהרהר את התפילה, ויש הרהור בדבר מופשט שחושב על איזו הלכה או סברא, ולפי זה יתכן שבהרהור המדובר בסוגיין הוא מהרהר את פירוש התיבות שאמר טול בכלי שני, ובוה מודה הרשב"א שיש חילוק בין לשון הקודש ללשון חול.

178. הר"ן כתב דמכאן משמע שמותר להורות שלא בדרך הוראה כמו לומר טול בכלי שני [דמילא משמע שבכלי ראשון אסור ובכלי שני מותר] גם בזמן שאינו בא להפרישו מאיסור, כי אם ההיתר הוא רק כשבא להפרישו מאיסור היה לו לומר רק אל תניח באמבטי.

ולפי זה צריך ביאור שהרי בגמרא אמרו "לאפרושי מאיסורא שאני", ומשמע שבלאו הכי אסור.

ומבואר ברמב"ן דבמקום שבא להפרישו מאיסור, מותר להרחיב את ההוראה, ומלבד שיכול להפרישו מאיסור יכול להורות שלא בדרך הוראה, כגון לומר "טול בכלי שני" דמשמע שבכלי ראשון אסור ובוה מפרישו מהאיסור, ועוד מלמדו שלא בדרך הוראה שבכלי שני מותר. אבל להורות בעלמא אסור.

שני" אינה בגדר "הוראה" האסורה במרחץ. אבל רש"י מפרש "היכי עביד הכי – להורות הוראה שהוא דבר תורה בבית המרחץ", ומשמע שגם זו נקראת הוראה. ולפי דבריו ראיית הגמרא מרבה בר בר חנה היא בדרך של כל שכן ומה אם להרהר אסור לדבר לא כל שכן שאסור.

177. לשיטת רש"י בהערה הקודמת שהנידון הוא על ההוראה בבית המרחץ אזי תירוק הגמרא הוא שבלשון חול מותר להורות, אבל לשיטת הריטב"א שהאיסור הוא ההרהור מה הועילה הגמרא בתירוצה שמדובר בלשון חול הרי למעשה הרהר בדברי תורה. ובתוס' [ד"ה וכי] כתבו שהרהר בלשון חול. אמנם גם לשיטת רש"י צריך לתרץ כן כדי שלא תיקשי הא הרהר בדברי תורה, ועל כרחך שהרהר בלשון חול.

והנה הרשב"ש הביא שהרשב"א כתב שכל דבר שמועיל בו הרהור אפשר לאומרו בכל לשון, והיינו משום שלא שייך לשון בהרהור, והשאגת אריה תמה עליו דגם הרהור אדם מהרהר במילים, ואפשר שמותר להרהר רק בלשון הקודש, ומדברי התוס' מבואר גם כן ששייך לחלק בין הרהור בלון הקודש להרהור בלשון חול.

לאשוויי גומות. וכן ביקש לפוך לו קרקע, אמר לו אין סכין. (179)

קרקע בשבת, אלמא אפרושי מאיסורא שאני, ואם כן הכא נמי יש לומר, שרבי אמר לתלמידו "טול בכלי שני" שכן לאפרושי מאיסורא שאני. (180)

הרי שהורה רבי מאיר שאסור להדיח ולסוך

שמותר גם להורות בפה ולא רק להרהר. ב. לפי דברי הרמב"ן שהותר לומר "טול בכלי שני" מפני שזה שלא כדרך הוראה, יש לומר, שבמעשה דרבי מאיר מוכח שמותר אפילו להורות כדרך הוראה, שהרי יכל לומר לו רק "אל תדיח" או שאינו רוצה בהדחה כלל, ובכל זאת אמר "אין מדיחין" משמע שמותר להורות בלשון הוראה כדי להפריש מאיסור. וכעין זה כתבו הכסף משנה [קריאת שמע ג ה] הגר"א [פה ה] והמהרש"א. וכן פסק המגן אברהם [פה ה] שמותר להורות בלשון הוראה. והחיי אדם [ג לה] כתב שיש להחמיר להורות שלא בלשון הוראה. ובכה"ל [ד"ה ואם] דחה את דבריו.

ג. המהרש"ל תירץ, במעשה דרבי היה מקום לומר שרבי לא רצה לאפרושי מאיסורא אלא אמר לו שיפשיך בכלי שני כדי שיפשיך רק מעט, ואם כן לא נוכל ללמוד מאותו מעשה את הא דאמרינן שמע מינה תלת, לכן הביאה הגמרא ראייה ממקום אחר שמותר לאפרושי מאיסורא כדי ללמד שגם במעשה דרבי היה כן לאפרושי מאיסורא ושמע מינה תלת.

ד. ובמהדו"ב תירץ, דרבי מאיר אמר לתלמידו "אין סכין" ולא "אל תסוך", ומוכח שכדי להפריש מאיסור אינו חייב לומר רק בלשון המשתמעת שאל תעשה כן שהיא מניעה בעלמא, אלא יכול לומר את ההלכה ממש "שאסור" לעשות כן.

ה. המחצית השקל [פה] כתב, דבמעשה של רבי אין ראייה כל כך שההיתר לומר כן הוא משום אפרושי מאיסורא, כי יתכן שרבי סבר כרבי יהודה דאמר המבשל בשבת בשוגג אסור

אמנם המגן אברהם [פה ה, הובא במ"ב יד] הביא להלכה את דברי הר"ן שמותר להורות שלא כדרך הוראה אף שלא לאפרושי מאיסורא, ויתכן שלמסקנא שהותר לאפרושי מאיסורא אפילו בהוראה גמורה, אזי מותר שלא בלשון הוראה גם כשאינו בא לאפרושי מאיסורא.

179. בירושלמי מבואר ששאל האם מותר להדיח ואמרו לו אין מדיחין. ולפי זה נמצא שמותר לענות על שאלות בבית המרחץ גם ללא אפרושי מאיסורא, שאם לא כן לא היו עונים לשואל אלא ממתנים אם יבא להדיח יאמרו לו אז אין מדיחין.

אבל הרמב"ן נקט שהבבלי חולק ולא הותר להורות אלא כשבא להדיח ממש, שאז מותר להורות לו כדי שלא ישל, אבל אם שואל סתם אסור להורות. וכן כתבו הרשב"א והר"ן. אמנם כשמותר להפריש אזי יכול להוסיף שלא כדרך הוראה וכמבואר לעיל.

180. יש להבין מה נתחדש במעשה של תלמידו של רבי מאיר יותר ממה שנאמר במעשה דרבי, הרי בשניהם מצינו שהורו הוראה במרחץ, ומסברא צריך לפרש שלאפרושי מאיסורא שאני, ומהי הראייה דקאמרינן "תדע" שכך הוא. ויש בזה כמה דרכים:

א. לפי דעת הריטב"א שתמיהת הגמרא "היכי עביד הכי" מתחסת להרהור בדברי תורה במקום אסור ולא להוראה, שכן מה שאמר "טול בכלי שני" אינה הוראה, נמצא שמהמעשה דרבי מוכח רק שמותר להרהר בדברי תורה לאפרושי מאיסורא, אבל מהמעשה דרבי מאיר מוכח

אמר רבינא: שמע מינה מאותו מעשה שאסר רבי לתת שמן באמבטי, משום איסור בישול, **כי המבשל בחמי טבריא בשבת חייב** חטאת.

דהא מעשה דרבי, לאחר גזירה הוא שאסרו לרחוץ בחמין בשבת, ואם כן בוודאי שרלץ בחמי טבריה שלא גזרו עליהם, (181) ואף על פי כן **אמר ליה טול בכלי שני ותן**, הרי שחמי טבריה מבשלים. (182)

ידי זה הוא מפרישו מהאיסור.

181. רש"י: "שגזרו על הזיעה, ועל כרחין בחמי טבריא הוא דהוי, ורבי יהושע בן לוי דאמר לעיל [מ א שגזרו על הזיעה] בימי רבי הוה, אלמא בימי רבי כבר נגזרה". [וראה ברמב"ם בעשרה פרקים [פרק ב] שריב"ל היה תנא. ובתוס' הרא"ש כן כתב שהיה בסוף ימיו של רבי, וראה במשנה בסוף עוקצין ובתו"ט, ובחברותא למסכת עוקצין [שיצא לאור זה עתה], בפרק ג, הערה 45.

ותמהו **הראשונים**, דבברכות [כז ב] איתא שרבי נכנס למרחץ בשבת, ומפרש רבא שנכנס להזיע וקודם גזירה היה, ואם כן כיצד פשוט לגמרא כאן שהמעשה אירע בחמי טבריה לאחר גזירה, שמא מדובר במרחץ סתם קודם גזירה ונכנס להזיע.

ותירץ **בעל המאור** שכאן מבואר שנכנס גם לשם סיכה, ואין סכין אלא לאחר רחיצה. וכן כתבו **הרשב"א** **הריטב"א** **תוס' רא"ש** ור"ן. ומכל מקום מתוך הגמרא בברכות ובסוגיא משמע שהגזירה נתקנה בימי רבי.

אמנם **הפני יהושע** העיר, שהגזירה נתקנה כבר בימי רבי מאיר ורבי שמעון שנחלקו לענין שטיפה בחמין [לט ב] האם שטיפה בכלל הגזירה והם היו רבותיו של רבי, ולכן תירץ שהמעשה בברכות היה שנכנס להזיע בחמי טבריה וכדעת הראשונים שהובאו לעיל [מ א בהערה], וגזירה זו נאמרה בזמן רבי.

182. לכאורה צריך ביאור, היאך הוכיח רבינא שחייב מדאורייתא שמא אמר לו כן משום

באכילה ולכן אמר לו שיטול בכלי שני כדי להציל את השמן שלא יאסר, אבל רבי מאיר גופיה סבר שהמבשל בשבת בשוגג מותר באכילה ואם כן כשהפריש את תלמידו על כרחך שהוא משום לאפרושי מאיסורא.

וראה **בריטב"א** שהקשה, כיצד הוכיחה הגמרא ממעשה דרבי מאיר שמתור להורות, הרי יתכן שבמעשה דרבי מאיר הוכרח לומר "אין מדיחין" כדי שלא יכשל, אבל במעשה דרבי לא הפרישו בלבד מהאיסור אלא גם אמר שמתור בכלי שני ומנין לו שמתור להורות כן.

ותירץ, דבמעשה דרבי מאיר יכל היה לומר "אל תדיח" והוסיף לומר "אין מדיחין", שמע מינה שמתור להורות גם יותר ממה שצריך להפריש מאיסור, ואם כן הוא הדין במעשה דרבי יכל לומר לו טול בכלי שני.

ולפי דבריו המקור לכך שיכול להוסיף הוראה הוא ממה שאמר רבי מאיר "אין מדיחין", ולפי זה יתכן שמתור להורות ממש כדרך הוראה כגון לומר לו כלי שני אינו מבשל, וצריך ביאור מדוע אכן אמר רק טול בכלי שני? וצריך לומר, שאת ההוראה שהיא המפרישה מהחטא מותר להרחיב, ולכן אינו חייב לומר "אל תדיח", אלא יכול לומר "אין מדיחין", אבל להוסיף ולומר היכן מותר להפשיט, זו אינה הפרשה מהחטא אלא תוספת בעלמא, ולכן מותר לאומרה רק שלא כדרך הוראה.

אולם הוסיף הריטב"א והקשה, מדוע באמת מותר להוסיף ולומר אין מדיחין ולא די שיאמר "אל תדיח"? ותירץ, שאם היה אומר אל תדיח, יתכן שלא יבין שיש איסור בדבר, ויבא להיכשל פעם אחרת, ועל כן הותר לומר את ההלכה, שעל

ומקשינן: איני, והאמר רב חסדא: המבשל בחמי טבריא בשבת פטור מחטאת, כיון שחמי טבריה נתחממו מן החמה ותולדות חמה אינם אסורים מן התורה.

ומתוצת הגמרא: מאי "חייב" נמו דקאמר רבינא? חייב מכת מרדות מדרבנן. (183)

אמר רב זירא, אנא חזיתיה לרבי אבהו דשט [צף] בשבת באמבטי. ושנינו במסכת ביצה [לו ב], אין שטין על פני המים, גזירה שמא יתקין לעצמו חבית של שייטין [סירה לשוט בה].

ולא ידענא כיצד היה המעשה: אי עקר רבי

אבהו את רגליו מן הארץ, וקא סבר שמותר לצוף באמבטי, שכן לא גזרו חכמים אלא על השט בנהר שמא יתקין לעצמו חבית של שייטים, אבל באמבטי שלא שייך לחוש לכך, לא גזרו.

אי לא עקר רבי אבהו את רגליו, מפני הגזירה שמא יתקין חבית של שייטין. ואף על פי שלא שייך באמבטי הטעם שמא יתקין חבית של שייטים, לא חילקו רבנן בגזירתם, אבל אם לא עקר רגליו אינו שט ולא אסרו חכמים. (184)

תמהה הגמרא: פשיטא דלא עקר, מפני שגזרו בכל מקום, דתניא: לא ישוט אדם

דאסור מדרבנן וכדמסיק,

וכתב המהדורא בתרא, שרבינא סבר שאם האיסור הוא רק מדרבנן לא היה רבי מפריש את רבי יצחק מלהניח בכלי ראשון, שכן מאי אולמיה איסור בשול מדרבנן מאיסור דברי תורה במרחץ, ומכך שהפרישו מהאיסור על ידי שהורה במרחץ, משמע שאסור מדאורייתא.

ולפי זה יקשה למסקנת הגמרא שחמי טבריה אסורים מדרבנן, כיצד עבר על דרבנן להפרישו מאיסור דרבנן, וצריך לומר שבבישול בחמי טבריה יש מכת מרדות והוא חמור יותר. ולפי דבריו נמצא שאסור להורות הוראה במרחץ להפריש מאיסור דרבנן.

ובעמק ברכה [והיה מחניך קדוש ב] דן האם ההיתר להורות במרחץ הינו משום שעדיף לעבור על האיסור והיה מחניך קדוש כדי להפריש מאיסור, או שמא עצם ההלכה דוהיה מחניך קדוש לא נאמר כשמפריש את חברו. ועיי"ש שהוכיח כמו הצד השני. ולפי זה אין חילוק בין דרבנן לדאורייתא, ובשניהם מותר להפריש.

183. בשיטה להר"ן הביא יש מי שכתב כיון

שטבריה אינם מבשלים מן התורה, אזי גם דבר הצריך הגעלה בכלי ראשון אין לעשותו בחמי טבריה, אבל דבר הצריך הגעלה בכלי שני אפשר להגעילו בחמי טבריה. ותמה עליהם, שהרי בהגעלה צריך שיהא כבולעו כן פולטו וכיום שבלע מחמי האור אינו פולט בחמי חמה ואם כן הגעלה אינה מועילה גם לדבר הצריך כלי שני. וכן פסק השו"ע [תנב ה].

184. רש"י מפרש שהספק הוא האם עקר את רגליו או לא. והיינו האם גזרו שלא לשוט גם במקום שאין חשש שמא יתקין חבית של שייטים.

והרי"ף מפרש את הספק באופן אחר, וביארו דבריו הרמב"ן והר"ן שרבי אבהו הסתפק האם גזרו שלא לשוט באופן שהוא עוקר מים מן הבריכה מפני שזה דומה לנהר, או שמא לא גזרו בבריכה כלל ומותר לעקור ממנה מים. [ובתנאי שלא יעברו ארבע אמות ברשות הרבים]. ולכן אמר לא ידענא אם עקר מים ומותר לעשות כן בבריכה או שמא לא עקר.

ובעל המאור נקט שלדעת הרי"ף הספק הוא

משום שמדובר בבריכה דלית ליה גידודי. שאין לה גדר סביבה, וכיון שהיא דומה לנהר, גזרו חכמים שלא לשוט בה, למרות שאין חשש שמא יתקן חבית של שייטין לשוט בה.

הא — באמבטי דרבי אבהו, מדובר בבריכה דאית ליה גידודי, ואינה דומה לנהר אלא לכלי, ולא גזרו חכמים שלא לשוט בה. (186)

ואמר רב זירא אנא חזיתיה לרבי אבהו כשהיה רוחץ בנהר, שהניח ידיו כנגד פניו של מטה משום צניעות, ולא ידענא אי נגע באמה אי לא נגע.

בבריכה מלאה מים, למרות שאין חשש שמא יתקין חבית של שייטים בבריכה, ואפילו אם הבריכה עומדת בחצר, שאין חשש שמא יתזו מים למרחק ארבע אמות, אסור לשוט בה. (185) ואם כן וודאי שרבי אבהו לא עקר רגליו.

ומתרתת הגמרא: לעולם יתכן שרבי אבהו עקר רגליו ושט, מפני שלא גזרו חכמים שלא לשוט באמבטי ובבריכה, ומה שמצינו בבביתא שאסור לשוט אפילו בבריכה, לא קשיא,

מא-א, זה שאסרו חכמים לשוט בבריכה, היינו

האיסור הוא מחמת הגזירה שמא יתקין חבית, ולא בגלל החשש שמא יתזו מחוץ לארבע אמות. ולפי דבריו ראית הגמרא היא בין מבריכה שבחצר ובין מבריכה שמחוץ לחצר, ואם כן למסקנא אם אין גדר, בשתייהן אסור, ואם יש גדר, בשתייהן מותר.

ולדעת הרי"ף לפי הרמב"ן ראיית הגמרא מהברייתא היא שאסור לעקור מים מן הבריכה מפני שנראה כנהר, ולפי זה אין חילוק בין עומדת בחצר לעומדת מחוץ לחצר ובשניהם אסור דנראה כנהר. והרבנות היא שגם בחצר, כשניתזים מים נראה הדבר כנהר. [וראה הערה הבאה בקושיית הביאור הלכה].

ובעל המאור לפי דרכו בדברי הרי"ף, הקשה דבברייתא מבואר שאפילו בחצר אסור ומשמע שהחשש אינו משום שמא יתזו מים ויעברו ארבע אמות ברשות הרבים. ולפיכך הסיק כרש"י.

186. זהו פירושו השני של רש"י, וכתבו הריטב"א והרא"ה [בשיטה לר"ן] שהוא הנכון. וכן הרא"ש [ח] הרי"ן ובעל המאור הביאו רק פירוש זה.

האם יש לחוש לאסור לשוט בבריכה שמא יתזו המים מחוץ לבריכה ויעברו ארבע אמות ברשות הרבים.

185. רש"י מפרש את הרבנות בכך שאסור לשוט בבריכה העומדת בחצר, שאף על פי שאין בה חשש שמא יתזו ד' אמות אסור לשוט בה. משמע מדבריו שבבריכה העומדת מחוץ לחצר אסור לשוט שמא יתזו ארבע אמות, ולא רק בגלל הגזירה שמא יתקין חבית של שייטים. וכן כתב המשנה ברורה [שלט ד ועיין בשעה"צ ג שמקורו מרש"י].

ולפי זה ראיית הגמרא שאסרו לשוט גם במקום שאין חשש שמא יתקין חבית של שייטים, היא רק ממה שאסור לשוט בבריכה שבחצר, דאסור מחמת הגזירה.

ונפקא מינה למסקנא, דמתרצינן שהברייתא מדברת בבריכה שאין לה גדר שהיא נראית כנהר, אבל כשיש לה גדר מותר. ואם אכן ישנו חשש שמא יתזו חוץ לארבע אמות, אזי בבריכה שמחוץ לחצר אסור לשוט אפילו אם יש לה גדר. וכן מסיק הביאור הלכה [שם ד"ה ואם]

ובמהרש"ל נקט בדעת רש"י, שגם מחוץ לחצר